Carmen OPRIŞOR

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
"Lucian Blaga" University from Sibiu, Faculty of Letters and Arts

Despre modernitatea clasicilor. Ion Ghica – Scrisori către V. Alecsandri

About the Classics' Modernity. Ion Ghica - Letters to V. Alecsandri

Ion Ghica's work, *Scrisori către V. Alecsandri, (Letters to V. Alecsandri)* plays a very important part in the development of the Romanian memoirs. His work represents a landmark between the traditional way of writing literature and the modern way of doing it. The respect he shows to the written documents, the rigorous manner of organizing his ideas make him belong to the tradition. But his unique talent in telling stories, the numerous anecdotes he inserted into the text just for the pleasure of narrating are elements that make him so modern.

Keywords: Romanian literature, Romanian classic writers, Ion Ghica, V. Alecsandri, tradition and modernity

Institution's address: B-dul. Victoriei, nr. 5-7, Sibiu, România, tel: +40-269-21.55.56, fax: +40-269-21.27.07, e-mail: *litere@ulbsibiu.ro*, web: http://litere.ulbsibiu.ro

Personal e-mail: *carmen.oprisor@yahoo.com*

Memoriile, jurnalele şi scrisorile sunt forme literare care au proliferat în secolul al XX-lea, cunoscând o uluitoare diversitate. Cele mai recente studii critice încadrează astfel de scrieri în categoria numită „literatură de frontieră."

Silvian Iosifescu, unul dintre cercetătorii care a încercat să definească specificul acestor opere, „distinge două mari categorii ale literaturii de frontieră: *literatura mărturisirilor* şi *cea de călătorie*. Primului tip i-ar aparţine memoriile, amintirile, corespondenţa, jurnalul intim, confesiunile; celui de-al doilea, jurnalul de bord şi însemnările de călătorie."[1]

Desigur, nu se pot identifica limite stricte în ceea ce priveşte formele acestei literaturi. În opinia lui Ion Manolescu, *Peregrinul transilvan*, din 1865, al lui Ion Codru Drăguşanu este ilustrativ în demonstrarea labilităţii graniţelor dintre astfel de scrieri. Opera sa a fost realizată în formă epistolară, dar dezvoltă un „conţinut deopotrivă jurnalier şi memorialistic."[2]

În prima jumătate a secolului al XX-lea, acestui gen de literatură îi sunt specifice spontaneitatea, caracterul biografist - confesiv şi mărturisirea experienţei directe, trăsături ce derivă din doctrina existenţialistă. Operele cu caracter biografic ale unor mari scriitori ca Lucian Blaga, Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Constantin Noica, Mircea Eliade, Emil Cioran ş.a. au reprezentat

Vasile Alecsandri şi Ion Ghica, Istanbul 1855

un aport considerabil la înflorirea şi la creşterea prestigiului literaturii memorialistice de la noi.

După o absenţă de câteva decenii determinată de teroarea regimului comunist, asistăm, odată cu afirmarea generaţiei 80, la o altfel de resurecţie a speciei, marcată de „epicizarea treptată a însemnărilor zilnice" şi de „asimilarea jurnalului de către roman"[3], fenomen vizibil în scrierile lui Radu Petrescu, Gheorghe Crăciun, Bedros Horasangian etc.

Afirmarea spectaculoasă a literaturii de frontieră se produce abia după 1989, când, din gen marginalizat, considerat, în perioada comunistă, „literatură de sertar," acesta ajunge să acapareze piaţa de carte. Literatura memorialistică din ultimele două decenii „satisface interese publice din cele mai diverse, de la cel documentar (informaţii despre închisoare, despre sistemul politic comunist sau din viaţa diasporei) până la cel literar (portretistică, descripţii, psihologie etc.)[4]"

Dacă ne întoarcem privirile înapoi în timp, observăm care au fost premisele apariţiei şi dezvoltării acestui gen de literatură.

Cel mai important este momentul în care memorialistica îşi dobândeşte statutul de **literatură**, adică atunci când ea poate fi asimilată ficţiunii.

Scriitorul de numele căruia se leagă acest pas înainte este Ion Ghica, chiar dacă şi Gh. Sion şi Ion Creangă au avut o contribuţie de seamă la progresul literaturii memorialistice, operele lor fiind scrise cam în aceeaşi perioadă. Operele autorilor mai sus amintiţi reprezintă „trei trepte în instaurarea *gratuităţii* (s. n.) memorialului, de la memorialistica justificabilă prin importanţa faptului relatat la cea justificabilă prin stilul însuşi al relatării."[5]

Citind *Scrisorile către V. Alecsandri,* ale lui Ion Ghica, ne impresionează debordanţa informaţiei colorată afectiv. Înaintea ochilor noştri se perindă figuri de boieri, de haiduci, de personalităţi ale culturii şi ale politicii vremii, surprinse, toate, în ipostaze familiare, comice uneori. De pildă, prima amintire care se leagă de istoricul Nicu Bălcescu este cea din copilăria acestuia când, şcolarul de pe atunci se luptă cu îndârjire ca să îşi apere bucata de halviţă. Figura lui Nicolae Filimon din *Şcoala acum 50 de ani* este una dintre cele mai plastic evocată de scriitor care ni-l înfăţişează pe autorul *Ciocoilor vechi şi noi* într-o postură pe cât de surprinzătoare pe atât de fascinantă pentru cititorul de azi: „*Lui Filimon îi plăcea traiul bun; amicii săi îl poreclise 'mălai mare' fiindcă mânca bine. Când vorbea de bucate, i se umplea gura şi defectul ce avea la vorbă dispărea când pronunţa:*

Icre proaspete cu lămâie de Mesina,
Măsline dulci de Tesalia,
Icre de chefal,
Marinată de stacoji.(...)"

Ghica ne oferă pagini inegalabile despre o întreagă epocă demult apusă. Reînvie ca nimeni altul oamenii şi atmosfera veacului în care au trăit. Înregistrează date de care istoria nu are cum să se arate preocupată şi lasă amintirile să se depene, nu fără a se arăta pe alocuri moralizator, sau fără a-şi strecura ironia, mai blândă ori mai ascuţită, la adresa faptelor sau a stărilor de lucruri care nu îi erau pe plac. Aşa se întâmplă în *Dascăli greci şi dascăli români, O călătorie de la Bucureşti la Iaşi înainte de 1848* sau *Din vremea lui Caragea.* Scriitorul nu face decât să salveze o lume de la uitare.

O mulţime de evenimente şi de portrete se înlănţuie sub pana scriitorului, încât impresia de spontaneitate şi de naturaleţe este covârşitoare. „Poate că tocmai această lipsă de intenţie artistică, mai ales în expresie, să contribuie la efectul cu adevărat cuceritor pe care-l realizează proza lui Ghica: din ea se degajă parfumul unei epoci, calităţile unei relatări directe, sentimentul de uimire faţă de cantitatea de lucruri divulgate, dar în niciun caz impresia de contrafacere."[6]

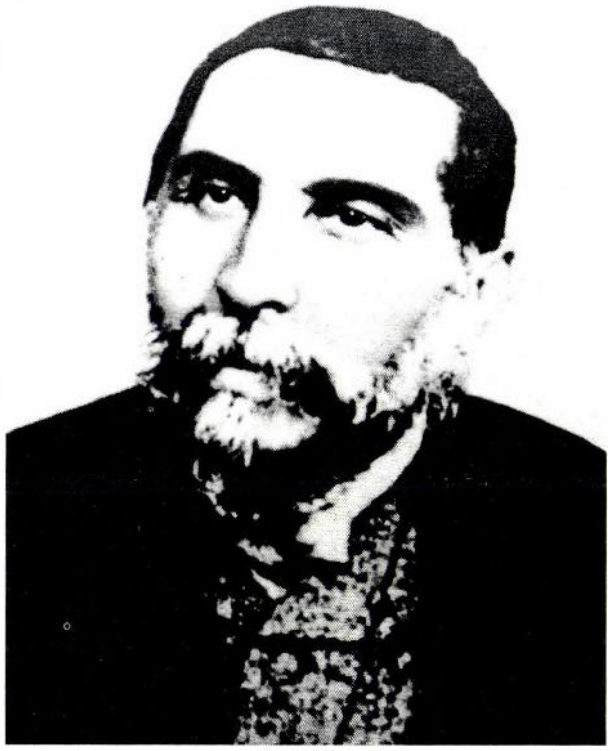
Chiar şi evenimentele tragice par îndulcite sub efectul evocării lor târzii. Minuţia detaliului şi umorul aplicat scenelor „dure" fac deliciul cititorului:

„*În urma mai multor scene oribile, neomenoase şi bestiale, petrecute la ordie, unde unul din aceşti mizerabili fusese rupt cu dinţii de un tânăr care apăra cinstea soţiei sale, lovită de ciumă chiar în ziua nunţii şi în urma revoltei ciumaţilor, care au sărit cu parul şi au omorât zece cioclii, autoritatea în sfârşit a luat măsură de a organiza un fel de serviciu sanitar. Ea înfiinţase câtiva vătăşei însărcinaţi de a întovărăşi pe cioclii din casă-n casă, şi aceştia strigau de la poartă:< Sănătoşi copii?> Unul din ei, într-un raport către şeful său, zicea:*

Azi am adunat 15 morţi, dar n-am putut îngropa decât 14, fiindcă unul a fugit şi nu l-am putut prinde." (*Din vremea lui Caragea*)

În fond, tot efortul scriitorului este unul recuperator. Faptul a fost remarcat de Mihai Zamfir care susţine că „Ion Ghica îşi propune doar conservarea memoriei într-o epocă de rapide schimbări."[7]

Prin ale sale *Scrisori către V. Alecsandri,* Ghica se plasează pe acel liman ce glisează de la tradiţie înspre modernizarea acestei forme literare. Întregul material din *Scrisori* este **reprodus** din **amintire,** iar ordonarea lui se face, totuşi, cu rigoare. Autorul ştie să selecteze acele evenimente şi să-i descrie pe acei oameni al căror prestigiu nu poate fi pus la îndoială. Ei au marcat, prin faptele lor, bune rele sau, măcar spectaculoase, epoca în care au trăit. Scriitorul manifestă respect pentru documentul scris sau pentru orice altă sursă care să întărească ideea de veridicitate. În spiritul vremii, interesul său pentru document trădează preocupările istoricului, ale raţionalistului care lasă imaginativul în plan secund. Prin aceste elemente, Ghica se raliază tradiţiei romantice, în sensul în care aceasta presupune valorificarea potenţialului memoriei. Este cunoscut faptul că, în prima parte a epocii romantice, până în preajma *Junimii,* memorialistica era alcătuită din *literaturizarea biografiilor* şi din *poetizarea legendelor folclorice,* întemeindu-se, după cum demonstrează Mihai Zamfir, pe informaţia culeasă din *texte preexistente.* În raportul

Ion Ghica

dintre memorie şi imaginaţie, cea dintâi are câştig de cauză. „Memoria implică tot ceea ce se referă la asimilarea de formule epice antecedente, fie că este vorba de evenimente autentice trăite de autor sau cunoscute de el, fie de texte preexistente pe care autorul le-a preluat – deci de o memorie culturală, consemnată în scris."[8]

Prin arta relatării evenimentelor şi prin modul în care se lasă captat de ficţiune, Ion Ghica este modern şi se defineşte ca un scriitor emblematic pentru romantismul nostru Biedermeier. Scriitorul excelează în realizarea mixajului dintre „ştiinţă şi ficţiune, istorie şi biografism."[9] Ion Ghica este modern şi prin felul în care îşi „hibridizează" discursul, procedeu de care scriitorii romantici nu erau străini. Ghica înţelege că literatura este instrumentul la care trebuie să recurgă şi atunci când încearcă, în *Convorbiri economice,* să popularizeze ştiinţa la noi.

Un alt element care atestă talentul său literar îl constituie plăcerea cultivării anecdotei. Multitudinea acestora în text, verva cu care le povesteşte, determină o succesiune de imagini care ne lasă impresia că s-ar derula pe ecranul unui cinematograf. Aceasta rămâne una dintre calităţile majore ale prozei beiului din Samos. „Trăind prin amănunt şi anecdotă, proza lui Ion Ghica impune un nou gen de memorialistică."[10]

Scriitorul găseşte o adevărată delectare în a insera anecdote, iar prin aceasta el se apropie de Neculce al cărui gust pentru amănuntul captivant şi pentru dezvăluirea faptelor de culise este binecunoscut. „Puţini scriitori români au o mai clară stofă de memorialişti ca cei doi, pentru care anecdota reprezintă nucleul naraţiunilor, reţinută pentru modul concentrat şi totodată memorabil în care fixează un tip sau o situaţie, ca rod al observării din exterior. Talentul lor de povestitori se confundă, în definitiv, cu acela de a spune anecdote."[11]

Erudiţia lui Ghica, bonomia şi uneori chiar subtilitatea cu care ştie, de pildă, să strecoare o ironie, plasarea lui pe o altă axă temporală, într-un secol impulsionat spre progres de avântul ştiinţelor, îl fac pe scriitorul romantic să îi fie superior lui Neculce.

Prin faptul că au rămas până astăzi atât de plăcute cititorului, dar şi prin aceea că au condus la dinamizarea acestei forme de literatură, *Scrisorile* lui Ion Ghica îşi certifică valoarea. Lectura lor produce deopotrivă interes prin vastul material documentar pe care îl conţin şi delectare pentru orice iubitor de literatură.

Note:

1. Ion Manolescu, *Ce este literatura de frontieră. Locul literaturii memorialistice,* în volumul *Literatura memorialistică. Radu Petrescu, Ion D. Sârbu, N. Steinhardt.* Antologie, prefaţă, dosare critice, comentarii, note şi bibliografie adnotată de Ion Manolescu. Bucureşti, Editura Humanitas, 1996, p. 5, apud Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră,* 1971.
2. *Ibidem,* p. 5.
3. *Ibidem,* p. 7.
4. *ibidem,* p. 8.
5. Mihai Zamfir, *Din secolul romantic.* Bucureşti, Editura Cartea românească, 1989, p. 95.
6. Alexandru George, *Cuvânt înainte* la volumul Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1997, p. 10.
7. Mihai Zamfir, *op. cit.,* p. 97.
8. *ibidem,* p. 71.
9. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române,*volumul 1. Bucureşti, Editura Minerva, 1990, p. 231.
10. Mihai Zamfir, *op. cit.* p. 97.
11. Nicolae Manolescu, *op. cit.,* p. 243.

Bibliography

Alexandru George, *Cuvânt înainte / Foreword to Ion Ghica, Scrisori către V. Alecsandri / Letters to V. Alecsandri,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1997

Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române / The Critical History of Romanian Literature, vol. I,* Bucureşti, Editura Minerva, 1990

Mihai Zamfir, *Din secolul romantic / From the Romantic Century,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1989